

O ČOM VŠETKOM HOVORÍ STARÝ PRÍBEH LOGU O KONCI MÝTU?

VLADISLAV SUVÁK, Katedra filozofie FF PU, Prešov

Čo to vlastne znamená zaoberať sa premenami západného myslenia? Poviete si, je to práca s pojmami, abstrakciami. Táto odpoveď sa ponúka medzi prvými. Samozrejme, máte právo na iné vymedzenie (poznávanie seba samého, údiv nad zrejším, odkrývanie nesamozrejmeho atď.). Žiadne z nich nie je dost' presvedčivé, keď musíte vlastnú prácu nielen opísať, ale zároveň odlíšiť od iných. Veď aj umenia, vedy alebo náboženstvá zapadajú do rámca takýchto odpovedí...

V podobných situáciách neistoty obraciame svoje pohľady ku Grékom. Priznajme si, že je nám omnoho ľahšie, keď "veľké závery" vyplývajú z čohosi, čo presahuje naše individuálne snahy a túžby... Pokúšame sa zoradiť menšie otázky do veľkých lineárnych priestorov - už svojím postavením ponúkajú možné výklady. Ale kde začať, keď chceme uchopiť celok priestoru? Hovorievame, že Grécko zrodilo tú našu linearitu, že práve tam vznikol spôsob, ktorým myslenie autonomizuje ľudské poznávanie. Považujeme sa za účastníkov tejto tradície. Symbolickým výrazom jej začiatkov či prvopočiatku (kto to raz a navždy rozhodne?!) je slovo LOGOS: reč dosahujúca nielen poznávanú vec, ale zároveň seba samú. Reč argumentácie a súčasne jej zmysel - len spoločne sa môžu ukazovať, len vzájomne sa preukazujú.

K našim zaužívaným príbehom už patrí aj ten o ceste logu, ktorý kedysi dávno premochol starnúci mýtus a odsúdil ho na večný pád do Tartaru, do bezodnej priepasti alinearitu. Vieme dokonca priestorovo a časovo ukázať priebeh tejto udalosti: kdesi tam, medzi theogóniami a kosmogóniami (keď sa jeden THEOS premení na jeden KOSMOS), vtedy, medzi dobou archaickou a klasickou, sa odohrala oná dráma. Áno, práve takto, dramaticky, zvykneme vyrozprávať tento príbeh. Stačí určiť fragmentárny motív, a cez ten sa ukáže očakávaná totalita: prechod od bronzu k železu, kríza občianskych a nástup individuálnych kultov, premena vzťahu božského a ľudského v správe obce, v súdnictve atď. atď.

Je to príbeh, ktorý si odovzdávame z generácie na generáciu. Vysvetľuje nám, prečo sa (naše) veci majú tak, a nie inak. Počúvame ho z úst tých najstarších. Je to história nášho kmeňa. A nakoniec ho aj odohráme, keď zatúžime po iniciácii do toho istého kmeňa. Priam rituálne. Ním dokazujeme svoje právo na skutočnejší život. Preto nesmieme nič vynechať, inak by nebolo rozprávanie o pôvode úplné. Veď raz sa (dúfajme!) stanú aj z nás strážcovia iniciačných obradov...

Aký je to vlastne príbeh? Je svojím (gréckym) spôsobom viacznačný. Z hľadiska mýtu - tragický, ale aj komický. Z hľadiska logu - šťastný aj nešťastný. Môžeme ho čítať mnohými spôsobmi. Pokúsiť sa o to však znamená vyriešiť nesmiernu hádanku. Už nie je delfská. No ešte stále je daimónska: Ktoré hľadisko vyhlásime za Hľadisko hľadísk? Veď ten, kto rozhoduje o Miere, je nakoniec vždy len človek a on jediný *nesmie* byť

mierou vecí, jestvujúcich, že sú, a nejestvujúcich, že nie sú... Práve túto veľkolepú apóriu museli prekonať tí, čo sa medzi prvými odvážili vstúpiť do otvoreného dobrodružstva myslenia.

Tragédia sprítomňuje skôr hľadanie pravdy ako útek pred vlastným osudom a jeho zvrátenie. Je to dráma jedného herca, ktorý je nútený rozhodnúť, či sa nadobudnuté poznanie stane skutočným, alebo zostane zdanlivým. Nie skrytosť pravdy, ale jej odkrývanie je tragické. Lebo každá zdanlivá istota nás môže uvrhnúť do skutočnej neistoty, nespoznatý omyl do sebaklamu. Tragično narastá s ľudskou ohraničenosťou, nie božským osudom... Týmto duchom sú preniknuté snád' všetky pokusy o nové vyjavovanie skutočnosti od Homéra až po Aristotela.

Komická stránka tohto príbehu pripomína množstvo starých anekdot a legend. Napríklad tá o "prvom múdrom" hvezdárovi Tálesovi, ktorý pozerá do neba, ale nevidí si pod nos, a tak padá do studne, až rozosmeje tráčku slúžtičku. Keď ju Platón opisuje (*Theaet.* 174 a-b.), nezabudne poznamenať, že pre dav sú takito podivíni nebezpeční. Lebo ich podivínstvo, bláznovstvo nie je súkromné, ale verejné. Chcú byť učiteľmi tých, čo už boli vychovaní, aj sami sa stali vychovávateľmi. K slovu sa dostáva boj o "pravé nástupníctvo". Preto sa logos usiluje presadiť svoje schopnosti medzi mocnými, ktorí môžu ovplyvniť dav. Preto sa obracia na nové autority obce - na zákonodarcov, politikov a rečníkov. No hneď ako sa o to pokúsi, prichádzajú iní, ktorí vedia spochybníť logos logom. Tak vzniká nová rivalita, s ktorou sa nerátalo. Oprávnený nástupca už nezapasí len s homérskym starectvom, ale aj s tými, ktorí ho nútia jeho spôsobom dokázať pravosť nástupníctva. A opäť je to božská komédia, ktorej sa nesmeje len Aristofanov dav. Kdesi tam sa zrodila sokratovská irónia voči vlastnej neschopnosti prekročiť logiku jediného vedenia (že nevieme), ale aj diogénovské gesto, reč tela, ktorá tak prekvapujúco odzbrojovala reč argumentov...

Tento príbeh však môže (a má) hlavne poučať. Učí nás sebaistote, s akou máme vydobýjať pravdu skutočnosti. Lebo tragično sa drží len prastarého, nepoučiteľného, povieme si. Šťastné konce čakajú na tých, ktorí sa obrátia, premenia podľa vzoru hlavných hrdinov drámy. Je to priam aristotelovský obrad katarzie. Pomocou neho prekonávame vlastnú ohraničenosť, unikáme nebezpečenstvu najväčšiemu zo všetkých: zámene skutočného za zdanlivé...

Ktoré čítanie príbehu sme nespomenuli? Už ani neviem. Ale tie prevládajúce upozorňujú na zvláštnu vec: Ak chceme charakterizovať mýtus, prvé, čo sa nám vnucuje, sú slová "príbeh", "rozprávanie o pôvode", "reč obrazov" atď. No keď sme pred chvíľou začali hovoriť o "ceste logu", uplatnili sme úplne rovnaké spôsoby tam, kde sme hovorili o "prvom kroku", o "zrode"; t.j. keď sme opisovali logos ako režim (udalostí či znakov) nastupujúci po údajnej porážke mýtu. Čo to znamená? Hovorili sme o logu nedovoleným (mýtickým) spôsobom? Alebo sme chceli jednoducho zdôrazniť smiešnosť jednoznačnej tézy o nemýtickosti logu?

Myslím, že ani jedno, ani druhé. Do ťažkostí sa dostávame len vlastným pričinením, vlastným zdôvodňovaním. Ani sme si neuvedomili, že v týchto opisoch sa zas a znova objavujú niektoré mytémy: mýtus *ustupujúci* logu, logos *odmietajúci* skutočnosť mýtu, Mýtus *obrazne rozprávajúci* o pôvode všetkých vecí, Logos *pojmovo rozprávajúci* o pôvode všetkých vecí; až nakoniec: Mýtus *ako* obraz sveta, Logos *ako*

obraz sveta. Čím viac budeme vyratúvať charakterové črty jedného aj druhého, tým jemnejšie budú ich diferencie. Dokonca sa môžu aj stratiť. No zároveň nás dokážu presvedčať o neúprosnej protikladnosti... Ak sú to dvojčatá, tak čo je v ich dvoj-akosti určujúcejšie - jedna spoločná matka, alebo ich materstvá zakladajúce nové vetvy nových rodov?

Tradičné gesto argumentu - ak hovoríme o mýte, už vždy stojíme mimo neho - nás núti hovoriť o tom, čomu rozumieme. No aj keď si priznáme, že našim stanoviskom je logos, veľmi rýchlo sa presvedčame o jeho mýtopoetických sklonoch. Už tento banálny dôvod stačí na to, aby sme sa pokúšali o nové rozprávania o starých otázkach. V opačnom prípade musíme uznať, že aj reč logu o *konci príbehu* je najstarším *príbehom* (a preto herézou) toho istého logu... Samozrejme, ak prijmeme tézu o naratívnej obrazotvornosti (alegorickosti) mýtu za dôležité vymedzenie. Ale nepredbiehajme.

Logos (vykazujúci počet sám zo seba) nájdeme ako rivala mýtu (odkazujúceho na pradávnu skúsenosť *in illo tempore*) napr. v Platónovom *Timaiovi* (26e). Vyjadruje presvedčenie, že pre sviatok bohyně sa omnoho viac hodí pravdivý logos ako mýtus. Na inom mieste (*Phaedo*, 61b) hovorí Sokrates, že každému, básnikovi, aj jemu, prislúcha *iná* reč. Nesmie dochádzať k "zámene kompetencií". Básnik skladá mýty, preto je MYTHOLOGIKOS (Platónov novotvar!), zatiaľ čo on musí skladáť logy...

Podobných miest nájdeme viac. Väčšina z nich odkazuje na staršiu diferenciu vyjadrenú dvojicou THEOLOGOS - FYSIKOS. Na prvý pohľad sa zdá, že úplne zapadá do rámca našich učebnicových schém predsokratovského myslenia. Ale, ako uvidíme, nie je úplne komplexná. THEOLOGIA sa prvýkrát vyskytuje ako novotvar u Platóna (*Rep.* 379a). Označuje činnosť básnikov a ich pokusy o KOSMOGONIAI. Platónov Sokrates vysvetľuje, aké má byť "rozprávanie o bohoch": Boha musíme zobrazovať takého, aký je v skutočnosti, nezávisle od "spôsobu rozprávania" (epického, lyrického či tragického). Podobne argumentuje Aristoteles (napr. *Met.* 1000a, 1071b) a básnikov dáva do protikladu k FYSIKOI, k tým, ktorí sa zaoberajú povahou FYSIS (napr. 1075b 27). No vzápätí dodáva, že stály počiatok počiatkov, ktorý nachádzajú básnici aj fyzici, je to-žný.

Pre Aristotela sa nakoniec stane práve THEOLOGIKÉ slovom pre najvyššie teoretické vedenie skúmajúce oddelené nehybné súcnosti (napr. *Met.* 1026a). Theologia prekračuje z hľadiska skúmania a vedenia Fyziku, ktorá skúma len to, čo je podriadené pohybu... Neskôr, v strednej stoe, sa bude slovom teológia označovať každé pojednanie o bohoch, mýtické, fyzikálne aj politické (napr. Augustinus, *De civ. Dei* VI.5; IV.27; Eusebius, *Praep. Evang.* IV.1 atď.). Práve tu dôjde k tej zvláštnej situácii, keď sa protikladné bude môcť uchopovať len v závislosti od vlastného protikladu (herakleitovsky povedané na protive, ENANTIA), lebo inak zostáva prázdne, až neskutočné...

Mýtus spočiatku vystupuje očividne ako rival logu. A dôvody, ktoré dovedli sokratikov aj platonikov (pokojne prirátajme aj peripatetikov) až k známej kritike tradície, mali najmä morálnu povahu. Druhá kniha Platónovej *Ústavy* (napr. 377a-380c) je dobrým príkladom požiadavky "cenzúry mýtov" (len tých "nepravdivých!") pre novú výchovu (PAIDEIA) občanov (napr. *Euthyph.* 5d-6c. *Pheadr.* 229c-230a atď.). Tieto myšlienky majú svoj predobraz už v 6. St. pr. Kr. Vyústili do myslenia známeho pod menom "prírodná teológia". Pre nás sú zachované len fragmentárne, napr. u Xenofána.

Pripomeňme si aspoň jeden zlomok (B11 Diels - Kranz): "To všetko pririekli bohom Homér a Hesiodos, čo u ľudí je potupou, že kradnú, cudzoložia a navzájom sa podvádzajú". Útoky proti antropomorfizácii by však neboli možné, ak by spolu s nimi nevznikli aj nové (logom vymeriavateľné) formulácie morálky.

5. storočie pr. Kr. prichádza s novými myšlienkami, ktoré majú potvrdiť staršiu kritiku homérskych podôb (IDEAS) bohov. V starých mýtoch vždy predsa jestvoval akýsi skrytý zmysel - HYPONOIA. Dokazovali ho Prodikos (zl. B5 Diels - Kranz), Anaxagoras (u Diogena L., II. 11), Xenofón (*Symp.* 3.6), Antisthenes a mnohí ďalší. Snažili sa pomocou logu ukázať, že aj Homér a Hesiodos sa (básnický) vyjadrovali o zdatnosti a spravodlivosti. Ale ich básnictvo sa musí dekodovať, znovu objavovať, odhaľovať. Práve tento postoj, ktorý vyznieva na prvé počutie v prospech mýtologickej skutočnosti, sa o niečo neskôr stane začiatkom jeho skutočného úpadku...

Platón sa navonok nepripojil k tým, ktorí nachádzali skryté posolstvá. Súboje bohov sa napr. do štátu nesmeli vôbec vpustiť, a to bez ohľadu na to, či boli myslené alegoricky (EN HYPONOIAIS, *Rep.* 378d 6), alebo nie. No sám sa nikdy úplne nevzdal alegorických obrazov. Ba dokonca sa z neho stal jeden z najvplyvnejších tvorcov "nových mýtov". Akoby všade tam, kde logos naráža na vlastné hranice argumentácie, musel prejsť do reči mýtu. Akoby bol mýtus presvedčivejší, a tým akoby pomáhal logu prežívať najťažšie chvíle... Mohli by sme dokonca povedať, že vo chvíli, keď logos nemá svojho rivala už len v mýte, ale musí sám seba presadzovať voči iným LOGOI, využíva proti nim presvedčivosť mýtu. Ak si pripomenieme počiatočnú intenciu logu - prekonávať mýtus, musíme pripustiť, že sám Platón ho častokrát "nevie" prekročiť inak než pomocou mýtu. Napr. slávne podobenstvo jaskyne (*Rep.* 514a an.) je v určitom zmysle dokonca mýtopoetickým obrazom o *zmysle logu*, ktorý musí odkrývať skutočnosť mienok reprodukováných (neautenticky!) práve mýtom. Stelesnením tejto neautenticity sú všetky hry, slávnosti a ceny pre víťazov. Teda opäť zápas či lepšie povedané zaujatost' hrou, ktorá nedovoľuje "dobré videnie" (THEÓRIA).

Situácia 4. storočia bola sprevádzaná vedomím mnohých apórií, do ktorých sa logos dostával vlastnými chodníkmi. Hlavne stoici rozvinuli spôsoby alegorických výkladov. Ich snahou bolo zmieriť mýtus s logom. Vypomáhali si najmä rozsiahlou etymologizáciou mien (napr. Cicero, *De nat. Deo.* II.24, 64 atď.). Tieto výklady starých mýtov doviedli grécke myslenie až k tomu najmenej očakávanému paradoxnému záveru: mýtus stratil svoj bezprostredný zmysel, svoju schopnosť ukazovať skutočnosť vecí, a stal by sa prázdny a nezrozumiteľným, nebyť logu. Odtiaľ sa mýtus dá pochopiť len pomocou logu, len pomocou neho môže prežiť... Až tam, na hranice vlastnej kritiky, sa logos prepracoval! A možno týmto postojom umocnil nárast tých všetkých frašiek a paródií mýtu, ktoré stále viac oslabovali mýtopoetickú skúsenosť človeka.

Majstrom alegorizácie sa stal nesporne alexandrijský žid Filón, ktorý ju v plnej miere nielen definoval, ale aj uplatnil na židovskú Tóru. Odsúdila ho palestínska exegeza. Neprijali ho grécki vzdelanci. No v časoch, keď sa tradičný mýtus stretol so židovsko-kresťanskou vierou, keď vznikla nová, tentokrát náboženská rivalita, prví cirkevní otcovia znovu objavovali starú filónsku alegorizáciu. Využili ju nielen pri výklade Písma, ale najmä proti odmietavým argumentom svojich západných kritikov. Kresťanská viera sa obhájila (opäť paradoxne!) aj vďaka gréckemu logu. Aspoň pokiaľ ide o jej

právo na život v spoločnosti odchovanej na gréckom rozume. Tú najväčšiu prácu odvodili najväčší patrológovia - Augustinus a Origenes. Iróniu tejto situácie si môžeme pripomenúť aspoň jedným príkladom: významný vplyv na Augustinovu apológiu kresťanstva mali nesporne Plotinos a Porfýrios - najmä učením o strednom postavení duše (ktorá nežije ani tu dole, vo vnímateľnej oblasti, ani tam hore, v mysliteľnom usporiadaní). Augustinus prevzal bez pripomienok celé pasáže napr. z Porfýriovho *Návratu duše* (k Bohu). Pritom však nevedel, že Porfýrios napísal aj rozsiahly a neúprosný spis proti kresťanskej viere a dôveryhodnosti biblických správ... Nezabúdajme, že Porfýriove vyvracanie stávalo na tej istej argumentácii ako Augustinova obhajoba! (Neskôr túto "alogickosť" vysvetľovali teológovia dosť nepresvedčivo: Porfýrios bol kresťanom len v mladosti, v starobe zblúdil...)

Nástup nášho letopočtu zaznamenal toľko spôsobov riešenia vzťahu logu a mýtu, že by nás ich výpočet asi prekvapil. Spomeňme aspoň Plutarcha, slávneho platonika, ale aj veľkňaza apollónskeho chrámu v Delfách, ktorý chápal mýtus a logos ako dve rovnocenné vyjadrenia tej istej starej múdrosti (napr. *De Is. et Os.* 384c nn.). Bojoval tak proti naturalistickému výkladu mýtu, ako aj proti jeho znevažujúcim interpretáciám...

No mýtus nebol vlastne nikdy vyložený ako úplne "alogický". Dokonca aj protologik Aristoteles cítil, že raná kozmogónia sa až príliš dôverne obtierala o mýtus (*Met.* 982b, 1074b atď.). Už v 1. knihe *Metafyziky* píše: "Ten, kto pochybuje a diví sa, má vedomie nevedomosti; preto je aj milovník mýtov (FILOMYTHOS) v určitom zmysle milovníkom múdrosti (FILOSOFOS), lebo obsahom mýtu sú výjavy hodné údivu." Ani u Platóna (*Soph.* 243a nn.), ani u Aristotela (*Met.* 1000a) tribunál logu nikdy neodsúdil mýtus raz prevždy. Nepovažovali jeho "logiku" za odsúdeniahodnú, skôr za príliš deťinskú...

U Platóna skepticky doznieva aj v týchto otázkach stará sokratovská irónia. Napr. v *Timaiovi* (40d - 41a): "... hovoriť o božských bytostiach... presahuje naše sily, treba však veriť tým, ktorí o nich hovorili pred nami, pretože boli, ako tvrdili, potomkami bohov a hádam dobre poznali svojich predkov; nie je teda možné neveriť deťom bohov, aj keď hovoria bez pravdepodobných a nevyhnutných dôkazov..." Ak je táto irónia príliš tvrdá, nezabúdajme, že by sme ju mohli uplatniť aj voči tým platónskym mýtom, ktoré začínajú slovami: neviem to logom dokázať, ale verím, že tento mýtus je pravdivý (napr. *Rep.* 614b-621d; *Phaedo* 107c-114c; *Gorg.* 523a nn.; *Phaedr.* 246a-249d).

A stopy podobnej obhajoby prastarej mýtickej viery pokračujú aj smerom "naspäť" (Protagoras u Platóna, *Prot.* 320c-323a; Parmenides, zl. B1 Diels - Kranz; Ferekydes u Diogena L., I. 119; Arist., *Met.* 1091b atď.). Alebo naopak, stopy reinterpretácie starých výkladov logu ako detinských mýtov nájdeme v textoch, ktoré to navonok (učebnicovo?) "vylučujú". Napr. vzťah Platóna aj Aristotela k tzv. prvým mužom logu je poznačený práve takýmto hodnotením (Pl., *Soph.* 242c; Ar., *Met.* 993a atď.).

Až príliš rýchlo sa ukazuje, že mýtus je na jednej strane "prekonávaný" (a odmietaný), ale na druhej strane aj využívaný pre dôsledné "prekonávanie" iných logov či mýtov. Jeho postavenie je v logu mnohoznačné. Aj samotný LOGOS je mnohoznačný. Veľmi rýchlo si to všimli nielen rivali mýtu, ale aj súper i v ringu logu. Preto sa logos musí postupne zužovať cestou od antilogu (Protagoras, Gorgias) k maieutike (Sokrates), dialektike (Platón) a logike (Aristoteles), ktorá má ambície zaujať vládnuce miesto

v reči dobýjajúcej pravdu skutočnosťou... Vo všetkých dobách nájdeme tých, čo boli presvedčení o výsostnom postavení logu, ale aj tých, čo dokázali to isté panstvo vyvrátiť veľmi logicky. Tak, ako nájdeme tisíc tvárí mýtu (čo nás ani neprekvapuje), nájdeme aj tisíc tvárí logu. O ktorom mýte (logu) teda vlastne hovoríme? Lebo musíme priznať, že o nich nevieme hovoriť tisícorako... Možno je práve toto neprekročiteľnou medzou nášho myslenia a jazyka. Túžime hovoriť o jednom logu, o jednom mýte, o jednej prehre a výhre, o jednej diferencii... Nevieme hovoriť inak. Inak by sme ešte vždy hovorili mýtopoeticky aj v priestore logu!

Gréci v ranom štádiu myslenia prekračovali pomocou logu určité "mýtické" samozrejmosť. Ale mýtus nikdy neredukovali na samozrejmosť. Ak to robíme namiesto nich, dokazujeme skôr vlastné medze ako medze mýtu. Grécky logos sa pokúšal o sebauchopenie ľudského poznania. A z tohto hľadiska spochybňoval poznávaciu schopnosť mýtu. Práve táto schopnosť bola najužšie spojená s hľadaním novej morálky. O jej vyjavenie sa uchádzal logos.

To my sme urobili z historyky históriu - o ceste logu a konci mýtu. Reprodukujeme ju stále mýtickejšie, až nakoniec ako samo-zrejmosť. Pritom vieme, že reprodukciu vykázal logos medzi prvými do ríše samozrejmosť, neautenticity. Už z tohto jednoduchého dôvodu by sme jej nemali dôverovať. A mali by sme snáď aj dodať: Logos nechcel nikdy stvoriť históriu. Pokúšal sa len o čistotu najvyššieho myslenia. Ak ne-načúvame pozorne jeho ambíciám, vytvárame zvláštne priestory plné neistoty, preplnené nespoznatými samozrejmosťami a navyiac ich zaplníme ľuďmi, ktorí si pritom stále namýšľajú, že rozlišujú zdanlivé a skutočné.

Tu by sme mohli dodať: Prečo tak úpenlivo túžime rozlišovať práve toto, keď poznáme toľko (celé "dejiny") starých omylov, ktoré neboli nikdy dostatočne priehľadné? Ved' možno práve táto túžba (po skutočnom) nás núti myšlienkovito redukovat' mnohознаčné na jedno! Prečo si nahovárame, že o všetkom už musí byť rozhodnuté, aby sme mohli rozhodovať ďalej? Prečo nepriznáme veciam ich mnohotvarosť, protivám vzájomnú závislosť a sebe - staré prekliatie, z ktorého nás nik nevyslobodí? Ved' kto by nás už dnes bozkával ako žabích princov? Logos je pre nás oslobodzovaním nás samých nami samými. Ale zároveň môže veľmi nebadane uväzňovať.

Možno by sme mali zmierniť našu snahu zospoločensťovať veci, aby sa "to spoločné" distribuovalo podľa "vyšších kľúčov"... Prečo si nepriznáme, že ako vykladači pravdy skutočnosťou sme príliš často zlyhali? Som presvedčený, že sa nemusíme báť mnohознаčnosti a inakosti. Ved' aj v tom najvyššom úsilí po jednom nachádzame množstvo polyfónií, ktoré ho koniec koncov vnútorne stále pretvárajú... Tak o čom vlastne hovoríme..?

Mgr. Vladislav Suvák
Katedra filozofie FF PU
ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov
SR